

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

Bakalářská práce

**Ideály funkcionalismu v návaznosti na územní plánování na
příkladu městské části hlavního města Prahy**

Šimon Skořepa

Územní plánování

2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Šimon Skořepa

Územní plánování

Název práce

Ideály funkcionalismu v návaznosti na územní plánování na příkladu městské části hlavního města Prahy.

Název anglicky

The ideals of functionalism in relation to spatial planning on the example of the urban part of Prague.

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je posoudit hodnotu a kvalitu funkcionalistické architektury a identifikovat zásady funkcionalistické tvorby zasazené do problematiky historického plánování města Prahy. Práce bude založena na extenzivní rešerši vztahující se k formulování principů funkcionalistické architektury ve vazbě na plánování výstavby řešeného území. Na příkladu městské části Prahy poukázat na směr vývoje výstavby, nové prvky a naplňování ideálů budování města v třicátých letech.

Metodika

Bakalářská práce bude zpracována dle stanovených metodických pokynů FŽP a bude odrazem kvalitní práce s odbornou literaturou. Poznatky z odborné literatury budou aplikovány na část území města Prahy.

Doporučený rozsah práce

50

Klíčová slova

Funkcionalismus, výstavba města, urbanistický vývoj, stavební styly.

Doporučené zdroje informací

Forty, A. 2004: Words and Buildings: A Vocabulary of Modern Architecture, Thames and Hudson Ltd; First Paperback Edition edition (1 Mar. 2004), ISBN-13: 978-0500284704

Le Corbusier, 1985: Towards a New Architecture, Dover Publications (February 1, 1985), Dover, 978-0486250236

Neil, L. 2005: Rethinking architecture: a reader in cultural theory, First published 1997 by Routledge 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2005, published in the USA and Canada., ISBN 0-203-97525-1

Švábka, R. 1995: Od moderny k funkcionalismu: Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století. 1. vyd., Praha: Victoria publishing, 1995. 590 s. ISBN 80-8560-584-8

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – FŽP

Vedoucí práce

Ing. Lenka Růžičková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra aplikované geoinformatiky a územního plánování

Elektronicky schváleno dne 18. 4. 2017

doc. Ing. Petra Šímová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 18. 4. 2017

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 24. 04. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Ideály funkcionalismu v návaznosti na územní plánování na příkladu městské části hlavního města Prahy“ vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne: 19.4.2017

Poděkování

Chtěl bych poděkovat mému vedoucímu práce Ing. Lence Růžičkové, PhD. za pomoc, vedení této práce a za podnětné připomínky a rady.

Šimon Skořepa

Abstrakt

Přelom devatenáctého a dvacátého století, pod tlakem prudkého rozmachu hospodářství, rozvoje průmyslu, přílivu obyvatelstva do měst a rozsáhlých společenských změn si vyžádal výrazné proměny v myšlení architektů, urbanistů a dalších orgánů, aby vytvořily zcela novou koncepci organizace a budování měst.

Praha musela po vzniku samostatného státu vyřešit celou řadu oblastí, počínaje vyřešením kombinace měst – jako obytný subjekt, místo koncentrace průmyslu, administrativně – správní jednotka, dopravní, sociální a další útvar, který musí mít zajištěno zásobování energiemi, likvidaci odpadů a zároveň být centrem řídicích a podnikatelských orgánů, až po nastolení otázky, jaké nové architektonické prvky využít ke svému dalšímu rozvoji.

Práce se zabývá problematikou budování nových sídelních celků v období, kdy Evropou začal vládnout zcela nový – funkcionalistický – styl.

Analýza některých historických období rozvoje města, návaznost na tvorbu historických regulačních plánů a uvedení souvislostí se změnami urbanistického pojetí velkoměsta, umožnila zkoumat vztah ideálů, se kterými vstupovali zastánci funkcionalismu do řešení radikálních změn města a výsledků, jak byly tyto ideály postupně naplňovány.

Za pouhých dvacet let od vzniku samostatné Československé republiky se Praha obrovsky změnila – vznikly zcela nové sídelní lokality na Praze 6 na Ořechovce, Hanspaulce, ve Střešovicích, ale především, jedno z nejkrásnějších sídlišť Na Babě a v mnou zkoumané oblasti dnešní Prahy 5, Smíchově, Košířích a především, na Barrandově.

Ne vše se z původních funkcionalistických ideálů podařilo realizovat, což lze vidět srovnáním původních knižních pramenů o budování sídliště Barrandov stavebníkem Václavem Maria Havlem (viz kniha „Mé paměti“) a celkovým výsledkem z dob dvacátých a třicátých let a jak je známe z dnešní doby.

Abstract

Breaking of the nineteenth and twentieth Centuries, under pressure of development of economy in industry and incoming of citizens into towns and global social changes requested great exchanges in thinking of architects, urbanists and other bodies, in order that to create totally new concept of organisation and construction of the towns.

Prague had, after arising the independent state, to solve the huge number of areas, starting with combination of the towns – the accommodation subject, the place of concentration of industry, administrative unit, transport, social and other form that has to have insured

energies supply, liquidation of waste and, at the same time, to bet he centre of governing bodies and business ones, up to solving the question which new architectonic elements there is necessary to use to its following development.

The work regards the topic of construction of the new seats in the period, when through the whole Europe has arising the new style of architecture – functionalism.

Analysis of some historic periods of development of the city, binding to creation of the historic regulation plans and showing relations to urban thinking on the great city, enabled to study relations of ideas, with which the promoters of functionalism entered the solution radical changes of the city and the results, how the ideas were met.

In only twenty years since arising the independent Czechoslovak republic, Prague has enormously exchanged – there arose completely new seat units at Prague 6 Orechovka, Hanspaulka, Stresovice, but, namely, one of the most beautiful seat at Baba and, in this work learned are of the Prague 5, Smichov, Kosire, and namely, Barrandov.

Not all could be of those ideas realized of the original ideas of functionalism, what can be seen by equation the original literature sources on construction the seat Barrandov by constructor Vaclav Maria Havel (see the book „My memories“) and the total result from the period of the 20´ and 30´, how we can know them in these days.

Klíčová slova:

Ciam (Congrès International d'Architecture Moderne), Územní plánování, Státní regulační komise, Zákon o velké Praze, regulační plán, zastavovací plán, zahradní města, koncepce, Všeobecný dopravní program, funkcionalismus, Baba, Barrandov, Smíchov, Svaz českých umělců, Le Corbusier, De Stijl, Elektrické domy, Plán ideální Prahy

Key words:

CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne), landscape planning, the State Regulation Commission, the Act on the Major Prague City, regulation plan, construction plan, garden seats, general transport programme, functionalism, Baba, Barrandov, Smichov, the Union of the Czech Artists, le Corbusier, De Stijl, electric houses, plan of the Great Prague

Obsah

Úvod práce	2
Cíl práce	3
Metodika.....	4
1. Územní plánování.....	5
1.1. Pojem území a územní plánování, urbanismus, urbanistická koncepce	5
1.2. Nástroje územního plánování.....	6
1.3. Cíle a úkoly územního plánování	9
1.4. Rozdělení působnosti	10
2 Historické plánování rozvoje města Prahy od středověku	12
2.1 Prolínání jednotlivých historických urbanistických etap Města Prahy do konce 19. století	
2.2 Regulační plány 20. století	13
3 Moderní Urbanistika	15
3.1. Urbanismus v Praze – Výzvy a řešení problémů moderního města Prahy	15
3.2 Od moderny k funkcionalismu	18
3.3 Pojem funkcionalismus a jeho vliv na další stavební vývoj.....	21
3.4 Funkcionalismus a elektrické domy v Praze	24
4 Funkcionalismus na Praze 5.....	27
4.1 Proměna Smíchova na přelomu 18. a 19. století	27
4.2 Vývoj Smíchova v letech 1838–1920	27
4.3 Urbanistický vývoj Smíchova	28
4.4 Funkcionalismus ve 20. letech na Praze 5	33
5 Barrandov.....	34
5.1 Sídelní jednotka Barrandov	36
5.2 Druhá etapa výstavby	37
5.3 Funkcionalismus a sídliště Barrandov.....	38
Závěr a diskuze.....	39

Úvod práce

Praha prošla v průběhu od konce osmnáctého století mnoha vývojovými etapami, které představovaly reakci na měnící se životní styl.

Stavební tvář města se měnila směrem od baroka, přes klasicismus, secesi a další stavební styly, až po moderní pojetí ve dvacátých a třicátých letech devatenáctého století – kubismus, funkcionalismus a konstruktivismus.

Od sedmdesátých let osmnáctého století do dvacátých let minulého století došlo k obrovskému nárůstu obyvatel ze osmdesáti tisíc na 676 000.

Tento obrovský nárůst znamenal obrovský tlak na celkové zabezpečení života, kdy na jedné straně se Praha již od poloviny devatenáctého století měnila z obytného subjektu na průmyslový subjekt. Z tohoto důvodu vznikali problémy jako vysoká hustota obyvatelstva, nehygienické uzavřené bloky, promísení továren a průmyslu s bydlením, nedostatky v budování kanalizační, sítě, sítě vodovodů, veřejná doprava a další.

Město reagovalo na tyto požadavky několika způsoby: zejména ve třetí čtvrtině devatenáctého století, došlo k rozhodnutí radikálně změnit životní podmínky v části Praha směrem od Staroměstského náměstí až na František, kdy stará a nevyhovující zástavba musela v rámci asanace ustoupit nové – secesní zástavbě.

Druhou radikální proměnou města pak bylo období dvacátých a třicátých let, kdy v roce 1920 přišla myšlenka takzvané Velké Prahy a v rámci přeměny města na hlavní město nově vzniklé samostatné Československé republiky, byl využit zcela nový, moderní, stavební styl – funkcionalismus.

Nový stavební styl vyžadoval zcela nový přístup k pojetí moderního města, a tak bylo nutné vytvořit i zcela novou koncepci města.

Cíl práce

Ve třicátých letech, nový architektonický styl – funkcionalismus, přinesl nové prvky a možnosti pro naplňování nových ideálů budování města – v nových, dosud nezmapovaných územích se začaly budovat nové komplexy i jednotlivé stavby.

Dvacátá a třicátá léta minulého století představovala nejmasivnější snahy přeměnit Prahu jako zaostalé provinciální město, které již nestačí plnit tehdejší požadavky na zprůmyslňování, dopravu, růst obyvatelstva, ani nové představy o kultuře života a bydlení.

V přehledu ministerstva veřejných prací za léta 1918–1923 se uvádí, že „prvou nejnaléhavější a jaksi nejširší potřebou bylo určit směr vývoje našich velkých měst, z nichž byla novou organizací státu utvořena důležitá střediska rychle vzrůstající. V prvé řadě šlo o Prahu jako hlavní město státu“ pro které se požadovalo za žádoucí dospět „k jednotnému plánu města“.

V tom smyslu pak funkcionalismus sehrál svoji nezastupitelnou roli, když již v roce 1918, vypracoval autor Max Urban, který se později stal projektantem vilové čtvrti na Barrandově, rozsáhlý plán takzvané „Ideální Prahy“.

Šlo o jednotné řešení výstavby Velké Prahy ve velkém slohu v zájmu celku, provozu, hygieny, hospodárnosti a krásy.

Autor tak přinesl kritiku dosavadního způsobu zástavby Prahy, bezkonceptnosti, nemohoucnost a nesouvislost. (Hrůza 2003)

Jedním z hlavních subjektů, který se zasloužil o znovuoživení myšlenek rozvoje města byla Státní regulační komise. Ta vypracovala na svoji dobu vynikající regulační program, který měl řešit celkovou koncepci bytové výstavby, dopravní infrastruktury, výstavby užitných budov a dalších, přičemž tento program byl na takové úrovni, že byl představen na 4. kongresu CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne) jako jeden z projektů 33 světových velkoměst. Diskuse o nich se stala v roce 1933 východiskem pro formulaci Athénské charty. (Hrůza 2003)

A protože právě Athénská charta se stala teoretickým základem funkcionalistického urbanismu, tedy tím, co umožnilo prudký rozvoj nového stavebního stylu – funkcionalizmu – je třeba v rámci hledání naplnění cíle této práce, zabývat se tím, zda byly splněny ideály konstruktivismu a funkcionalizmu.

Metodika

Při vypracovávání bakalářské práce na téma: Ideály funkcionalismu v návaznosti na územní plánování na příkladu městské části hlavního města Prahy bylo použito této metodiky:

První fází tvořila analýza zkoumaného problému, definování problému, kterým se práce bude zabývat.

Druhou fází bylo nalézt takovou lokalitu, která nebyla dosud příliš podrobně popsána, přičemž jako vhodná lokalita se jevila městská část Praha 5 Smíchov, urbanisticky zajímavý prostor s bohatou stavební historií.

Ve třetí fází došlo ke sběru literatury a všech dostupných textových obrazových materiálů o historii územního plánování a urbanistiky v Praze, historických plánech zástavby v Praze 5.

Ve čtvrté fází došlo k roztřídění literatury na základní, tištěnou literaturu a podpůrnou, přičemž podpůrnými prameny jsou zejména elektronické prameny.

V další fází byl zkoumán historický vývoj Prahy jako celku a Prahy 5 zvlášť.

V další části pak bylo provedeno vlastní šetření a zkoumání, zda je pravdivá hypotéza o přínosu funkcionalismu naplnění idejí stanovených CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne).

Na závěr pak byly zhodnoceny výsledky a jejich splnění cíle práce, včetně zjištění důkazů o tom, že stanovená hypotéza byla naplněna.

1. Územní plánování

1.1. Pojem území a územní plánování, urbanismus, urbanistická koncepce

Pro pochopení celkové práce je nutné popsat pevné základy územního plánování, na kterých celkový rozvoj a změny v území stojí a nástroje územního plánování, které jsou k jeho realizaci nutné.

Vývoj architektury, kterým se v této práci zabývám je pevně spjatý s rozvojem území, jelikož se stejně přizpůsobuje společnosti, lidským potřebám, trendům a výzvám moderní doby. Architektura jako například funkcionalismus nevzniká náhodným rozmístěním staveb, ale musí se přizpůsobovat změnám v území a s ostatními stavbami zvolenými či již stojícími v daném území musí tvořit harmonický celek.

Základním pojmem celkového územního plánování je urbanismus.

Urbanismus je „Technická, vědecká a umělecká disciplína zabývající se záměrným formováním lidského osídlení, měst, venkovských obcí, parků, krajiny a širších územních celků. Zabývá i rozvojem teorie, vývojem osídlení a předvídáním budoucnosti. Větší důraz kladen na kulturní a výtvarná hlediska (kompozice). Urbanismus je chápán a pojímán jak z aspektu společenských a výtvarných tak současně i provozních, technických a ekonomických.“ (ŠILHÁNKOVÁ 2002)

Urbanismus znamená utvářet a rozvíjet sídelní útvary (města, vesnice) jako funkční a vyvážené celky. Urbanistické projektování navrhuje uspořádání sídel, jejich částí a navazujících částí krajiny a navazuje tak na architekturu, popřípadě krajinnou architekturu. V rámci zásad územního rozvoje se stanoví zejména základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, vymezí plochy nebo koridory nadmístního významu a stanoví požadavky na jejich využití, zejména plochy nebo koridory pro veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření, stanoví kritéria pro rozhodování o možných variantách nebo alternativách změn v jejich využití. Zásady územního rozvoje se pořizují pro celé území kraje a vydávají se formou opatření obecné povahy. Zásady územního rozvoje jsou závazné pro pořizování a vydávání územních plánů, regulačních plánů a pro rozhodování v území.

Druhým základním pojmem je:

Územní plánování je specifickým druhem plánování, které dle starého stavebního zákona soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území.

Územní plánování (dle zákona č. 50/1976 Sb. Ve znění pozdějších předpisů)

- Soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území.
- Územní plánování vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek – půdy, vody a ovzduší.
- Stanoví limity využití území a reguluje funkční a prostorové uspořádání území

Urbanistická koncepce musí být základem při pořizování, a hlavně zpracovávání územně plánovací dokumentace. Obsahuje též urbanistickou kompozici a hlavní cíle, priority, metody a postupy jejich dosažení předpokládané kvality prostředí. Opírá se o urbanistickou teorii, aktuální výsledky vědeckého činnosti a argumenty podpořené programové požadavky obyvatelstva.)

1.2. Nástroje územního plánování

K realizaci cílů územního plánování slouží nástroje územního plánování. Těmito nástroji územního plánování jsou:

- **Územně plánovací podklady**
Slouží jako základní podklady pro činnosti územního plánování a jsou zpracovávány pravidelně každé dva roky. Nejsou závazné, ale musí k nim být přihlédnuto. Dělí se na územně analytické podklady a územní studie.

a) Územně analytické podklady

Obsahují zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení změn v území, záměry na provedení změn v území, rozbor udržitelného rozvoje území + určení problémů k řešení (§ 26 odst. 1 SZ). Dle vyhlášky § 4 obsahují podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území a rozbor udržitelného rozvoje území.

b) Územní studie

Obsahují řešení vybraných problémů a využití uspořádání území. Pořizuje se v případě, že je tak uloženo v Zásadách územního rozvoje, Územním plánu nebo z vlastního nebo jiného podnětu. Poté slouží jako podklad pro pořizování a změny politiky územního rozvoje a územně plánovací dokumentace

- **Územně plánovací dokumentace**

Tento nástroj územního plánování a dělí se na tři části zásadní pro územní plánování (zákon č. 183/2006 Sb.)

a) Politika územního rozvoje

Politika územního rozvoje se zpracovává pro celé území České republiky a je pořizována Ministerstvem pro místní rozvoj. Schvalování má na starosti vláda. Je závazná pro pořizování a vydávání zásad územního rozvoje a územních plánů. Tento dokument stanovuje celostátní priority a určuje oblasti nutné rozvoje. Mezi tyto oblasti patří a) rozvojové oblasti a plochy, b) specifické oblasti, c) plochy a koridory dopravní a technické infrastruktury. Každé 4 roky vláda rozhodne, zda má být politika územního rozvoje aktualizovaná, či zpracovaná nová (zákon č. 183/2006 Sb.)

b) Zásady územního rozvoje

Tyto dokumenty se zpracovávají pro celá území krajů v České republice. Jednotlivé ZUR krajů zpřesňují a rozvíjejí cíle a úkoly územního plánování v souladu s politikou územního rozvoje. Dle zákona jsou obsahem ZUR základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje, plochy a koridory nadmístního významu, požadavky na využití ploch a koridorů, kritéria pro rozhodování o možných variantách a alternativách jejich využití a plochy a

koridory územních rezerv. Zásady územního rozvoje jsou závazné pro pořizování a vydávání územních plánů obcí (zákon č. 183/2006 Sb.)

c) **Územní plán**

Územní plán se vydává pro celé území obce či pro část území hl. města Prahy. Je součástí Zásad územního rozvoje a „Stanoví základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání, uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury. Je to základní územně plánovací dokumentací. O jeho pořízení rozhoduje zastupitelstvo obce. Územní plán je závazný pro pořízení a vydání regulačního plánu zastupitelstvem obce, pro rozhodování v území, zejména pro vydávání územních rozhodnutí. Poskytování prostředků z veřejných rozpočtů podle zvláštních právních předpisů na provedení změn v území nesmí být v rozporu s vydaným územním plánem. (zákon č. 183/2006 Sb.)

- **Regulační plán**

Na rozdíl od územní studie je regulační plán závazný a může nahradit územní rozhodnutí (viz. níže), které má daleko kratší proces pořízení. Regulační plány stanovují podrobné podmínky pro využití pozemků, prostorové uspořádání staveb, pro ochranu charakteru území či pro ochranu životního prostředí. Je zpracováván pouze pro malou část obce nejčastěji v měřítku 1:1000 či 1:500. Jeho pořízení není povinné. O jeho zpracování rozhodne obec nebo na žádost žadatele, který v tomto případě tento dokument hradí. (zákon č. 183/2006 Sb.)

- **Územní rozhodnutí a Územní řízení**

Dle zákona se rozlišuje pět typů územního rozhodnutí: o umístění stavby, o změně využití území, o změně vlivu užívání stavby na území, o dělení nebo scelování pozemků, o ochranném pásmu. K vydání či nevydání územnímu rozhodnutí vede proces územního řízení, které vede stavební úřad. Do tohoto řízení může zasahovat jak veřejnost dotčené obce, tak osoby dotčené jako vlastníci pozemků, staveb atd. (zákon č. 183/2006 Sb.)

1.3 Cíle a úkoly územního plánování

Podle stavebního zákona je cílem územního plánování především:

- a) Vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích,
- b) zajistit předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území s cílem dosáhnout obecně prospěšného souladu soukromých a veřejných zájmů na rozvoji území,
- c) koordinovat veřejné i soukromé záměry změn v území, výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území a konkretizovat ochranu veřejných zájmů,
- d) chránit a rozvíjet přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. (Plos 2013)

Výčet úkolů územního plánování, které mají plnění výše uvedených cílů zaručit, je obsažen v § 19 stavebního zákona. K nejvýznamnějším úkolům územního plánování patří:

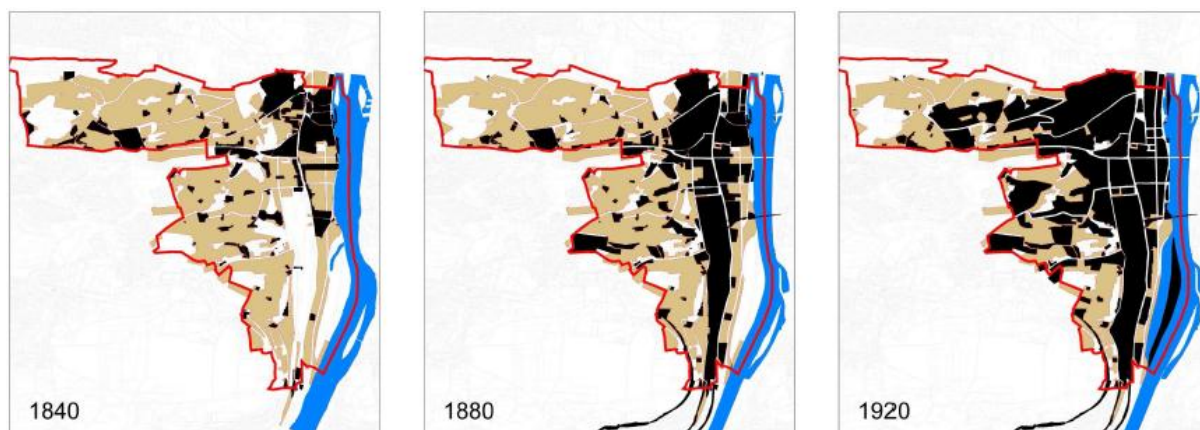
- a) Zajišťovat a posuzovat stav území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty,
- b) stanovovat koncepci rozvoje území s ohledem na jeho hodnoty a podmínky, včetně stanovení urbanistických, architektonických a estetických požadavků na využívání a prostorové uspořádání území a jeho změny,
- c) prověřovat a posuzovat potřebu změn v území, přínosy, rizika, problémy těchto změn a veřejný zájem na jejich provedení, stanovovat podmínky pro provedení změn a určit pořadí jejich provádění,
- d) vytvářet podmínky pro snižování nebezpečí a odstraňování důsledků ekologických a přírodních katastrof v území,
- e) stanovovat podmínky pro obnovu a rozvoj sídelní struktury a pro kvalitní bydlení,
- f) prověřovat a vytvářet podmínky pro hospodárné vynakládání prostředků z veřejných rozpočtů v území,
- g) vytvářet podmínky pro ochranu území před negativními vlivy záměrů na území a navrhnout kompenzační opatření

1.4 Rozdělení působnosti

Územně plánovací podklady mají převážně analytickou charakter, přičemž jedna skupina dokumentů popisuje současný stav území, jeho široké vlastnosti, hodnoty, problémy a další, a druhá skupina ověřuje možnost změn v území. Změny v území se zapracovávají do podkladů a aktualizují se jednou za dva roky. Tyto podklady nechává zpracovat Krajský úřad nebo úřad obce s rozšířenou působností.

Konkrétní úprava působnosti ve věcech územního plánování a stavebního řádu je obsažena v části druhé stavebního zákona, kde je působnost rozdělena mezi orgány obcí, krajů a ministerstvo.

Ústředním správním úřadem ve věcech územního plánování na území České republiky je Ministerstvo pro místní rozvoj, které „zejména vykonává státní dozor ve věcech územního plánování, pořizuje politiku územního rozvoje a k tomu potřebné územně plánovací podklady a vede evidenci územně plánovací činnosti“. Ve stavebním zákoně je pak určena a popsána působnost pro úroveň obcí a krajů. Zvláště je stanovena působnost pro území hlavního města Prahy.

Obr. č. 1: Ukázky plánů Prahy v přelomových letech 19. století (online), dostupné z http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP_book/kapitoly/a020_vyvojsidelnistruktury.pdf

Dále je řešeno rozdělení působnosti na úrovni obcí a krajů.

Orgány obce zajišťují ochranu a rozvoj hodnot území obce, pokud tento úkol není svěřen orgánům kraje. Orgány kraje a MMR mohou zasahovat do činností orgánů obcí v záležitostech nadmístního významu. Orgány obce jakožto stavební úřady vydávají územní rozhodnutí, není-li v zákoně stanoveno jinak, vydávají územní souhlas, poskytují informace pro pořizování územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace a vykonávají další činnosti podle stavebního zákona.

Důležité je rozlišení samostatné a přenesené působnosti.

a) Samostatná

Podle § 7 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích obec spravuje své záležitosti samostatně. Státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví. Rozsah samostatné působnosti může být omezen jen zákonem. Pravomoc ve věcech samostatné působnosti připadá zastupitelstvu obce.

b) Přenesená

V přenesené působnosti obce vykonávají státní správu, která byla jejich orgánům svěřena státem. Znamená to, že obce vykonávají tuto činnost jménem státu a plní jeho úkoly. (Samostatná a přenesená působnost, [online])

Na krajské úrovni krajský úřad v přenesené působnosti pořizuje územně plánovací podklady a tzv. zásady územního rozvoje. „orgány územního plánování a stavební úřady postupují ve vzájemné součinnosti s dotčenými orgány chránícími veřejné zájmy podle zvláštních předpisů a spojuje s nimi celou řadu právních důsledků, zejména při zpracování a projednávání územně plánovací dokumentace.

Jelikož se práce týká převážně Prahy 5 je nutné přiblížit rozdělení působnosti na úrovni jednotlivých městských částí

Správa hl. m. Prahy

Hlavní město Praha je samostatně spravováno zastupitelstvem hlavního města Prahy a člení se na městské části. Městské části vystupují v právních vztazích svým jménem a nesou vlastní odpovědnost.

Každá městská část je spravována zastupitelstvem městské části. Dalšími orgány městské části jsou rada městské části, starosta městské části, úřad městské části a zvláštní orgány městské části.

Městské části mají vlastní rozpočet a hospodaří s ním dle zákona o hlavním městě Praha. Hlavní město Praha a městské části jsou povinny zabezpečit úkoly v přenesené působnosti hlavního města Prahy a městských částí. (Zákon č. 131/2000 Sb.)

2 Historické plánování rozvoje města Prahy od středověku

2.1 Prolínání jednotlivých historických urbanistických etap Města Prahy do konce 19. století

Praha v sobě za dva tisíce let své existence nashromáždila obrovský soubor stavebních skvostů, který lze považovat za jakousi učebnici dějin architektury. Přitom byla celá zástavba pojata tak, že jednotlivé stavební slohy vytváří logický celek bez nápadných přechodů a porušování logické stavby.

Historická města pražská vznikala na základě staršího osídlení jako samostatná města. Staré Město bylo za krále Václava I. po roce 1230 opevněno hradbami, které formují městský charakter osídlení. Malou Stranu jako město založil Přemysl Otakar II. v roce 1257, a město Hradčany založil purkrabí Berka z Dubé v r. 1321.

Nové Město Pražské bylo založeno Karlem IV. v roce 1348. Období jeho vlády můžeme počítat asi k největšímu urbanistickému přínosu, jelikož položil základ veškeré budoucí historické podobě města.

Již z té doby jsou totiž dochovány dokumenty, které jasně dokladují koncepčnost stavby města, které se mělo stát sídelním městem panovníků, přitom tyto dokumenty obsahují doklady o tom, jak příznivě byla využívána krajinná rozmanitost území Prahy, možnosti ekonomického a obchodního rozvoje, úvaha o budoucím zvyšování počtu obyvatelstva a jeho struktuře, ale jsou zde obsaženy i jasné doklady o koncepci budování uliční sítě, zástavby jednotlivými budovami, systém uličních čar a výšek jednotlivých budov, symbolická významnost budovaných kostelů a jiných sakrálních staveb.

Historičnost rozhodnutí Karla IV založit nové město, nespočívala jen v samotném rozhodnutí a prostředcích, které měl, ale především v tom, že poprvé zavedl detailní pořádek v pravidlech takové stavby a zároveň taxativně vymezil pravidla a tresty, které byly udělovány v případě, že stavební pravidla byla porušena.

Především si přivezl z Francie pravděpodobně Matyáše z Arrasu, jednoho ze znalců architektury města. Pravděpodobně musel být natolik obeznámen se situací, že vytvořil dílo, které představuje vrchol středověkého urbanizmu v celoevropském měřítku. (Hrůza, 2003.

Jedinečnost celého projektu spočívala nejen v rozloze 250 hektarů, což na tehdejší dobu předstihlo naprostou většinu evropských měst, ale geniálně jsou vyřešeny i proporce města rozměry některých vybraných stavebních souborů, jako jsou tržiště – Koňský trh 3,8 hektaru, Dobyččí trh, dokonce 8 hektarů. Obě tyto plochy dodnes patří k největším náměstím světa.

Projekt šíře ulic 27 metrů byl rovněž na svou dobu naprosto ojedinělým, a to v době, kdy ulice v Paříži nepřesahovaly do šířky 10 metrů.

Obdiv dodnes vyvolávají nejen rozměry, ale především zcela jedinečným způsobem zvládnutá půdorysná koncepce města. (Hrůza 2003)

Historická města fungovala do roku 1784 jako samostatná až do vlády císaře Josefa II., kdy byla v rámci jeho reformy sloučena do jednoho správního celku a volené samosprávy nahradil společný magistrát. Ve stejnou dobu uvnitř původního města Prahy vyrostly církevní i světské skvosty českého baroka. Stavební tvář města se měnila pozitivně, půdorys jen lokálně. Vznikala řada velkých stavebních souborů, např. Klementinum, ale urbanistická osnova zůstávala bez větších změn. V roce 1771 žilo v Praze asi 80 000 obyvatel.

2.2 Regulační plány 20. století

V období do 1. světové války se uplatňovaly koncepce z konce minulého století. Po skončení války v roce 1918 nastaly v plánování pro Prahu velké změny. Praha se stala hlavním městem samostatné České republiky, dosud se však jednalo o srostlé území historického centra a administrativně samostatných předměstí a obcí. Tento stav neumožňoval aglomeraci účelně řešit řadu problémů, mezi něž patřila společná doprava nebo vodovod. Z tohoto důvodu přijalo Národní shromáždění v roce 1920 zákon o připojení 8 čtvrtí a 37 obcí a vytvoření tzv. Velké Prahy, který vešel oficiálně v platnost v roce 1922. Praha se rozrostla na 172 km² a žilo v ní 676 000 obyvatel. Vznik Velké Prahy reflektoval také potřebu vytvoření generálního regulačního plánu, který by nejen usměrnil dosavadní poměrně živelný růst města, ale zároveň by inicioval přerod Prahy z provinčního města na centrum nového samostatného státu. Z tohoto důvodu byla zákonem č. 88 z 5. února v roce 1920 ustanovena Státní regulační komise pro hlavní město Prahu a okolí, která do své působnosti zahrнула také dalších 78 obcí tzv. zájmového okolí.

Smyslem rozhodnutí zřídit tuto komisi bylo zaručit „jednotný stavební rozvoj Prahy a okolí se zřetelem na potřeby hospodářské a z hlediska uměleckého a zdravotního“. (Hrůza 2003)

Státní regulační komise byla podřízena předsednictvu vlády, čímž získala nezávislé postavení na městské samosprávě, ale úzce spolupracovala s regulačním odborem městského stavebního úřadu. Komise měla 9 členů, jejichž funkční období trvalo 3 roky. Do roku 1923 komisi předsedal architekt Josef Sakař, poté až do jejího zániku inženýr Eustach Mölzer. Kromě nich prošla komisí za 19 let existence řada architektů a urbanistů – Antonín Balšánek, Bohumil Hypšman, Antonín Engel, Pavel Janák, Ladislav Machoň nebo Max Urban.

Pro území nově vzniklé Velké Prahy chyběly základní podklady jako výškové zaměření, údaje o půdních poměrech, technických sítích nebo demografická data. Kompletní podklady zpracovával měřičský odbor stavebního úřadu postupně až do roku 1925. Z tohoto důvodu musela komise přistoupit k rozdělení města na 4 sektory a řešit je v rámci po sobě následujících veřejných soutěží v letech 1920–1924. První návrh celkového regulačního plánu Prahy pochází asi z roku 1924 a je označován jako „zelený tisk“ v měřítku 1: 5 000.

Státní regulační komise se nejdříve zabývala vypracováním regulačních plánů pro území samotné Prahy a později pro přilehlý zájmový obvod. Přehledný regulační a zastavovací plán Prahy v měřítku 1: 2 880 komise dokončila v roce 1930, ale stejně jako nový stavební zákon nebyl do konce první republiky schválen. Celkem komise projednala 124 návrhů regulačních plánů, z nichž 70 bylo potvrzeno ministerstvem veřejných prací a tím nabylo právní moci. Do roku 1939, kdy komise zanikla, se však nepodařilo projednat plány pro všechna území. Se svým zánikem vytvořila komise Přehled rozsahu regulačních plánů v měřítku 1: 19 000, v němž zachytila výsledný stav své práce. (INSTITUT PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, [online], ©2016)

3 Moderní Urbanistika

3.1. Urbanismus v Praze – Výzvy a řešení problémů moderního města Prahy

Po vzniku Československa se Praha stala hlavním městem nového státu, a díky pokroku se začala rychle rozvíjet v moderní město. Byly stavěny nové veřejné budovy, dostavěna nábřeží, asanováno město, připojeny nové obce, města, předměstí a čtvrti, stavěny nové mosty a rozvíjelo se i dopravní napojení již rozsáhlé pražské aglomerace. Prudký rozvoj a narůstající počet obyvatel přinášel nové problémy k řešení. (Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, [online], ©2012)

Vysoké hustoty obyvatelstva, nehygienické uzavřené bloky, promísení továren a průmyslu s bydlením a vznik dělnických kolonií, což mělo i sociální důsledky, vedl k nutnosti budování kanalizace a vodovodů a bylo nutné rozvíjet veřejnou dopravu, tramvaje autobusy, nakonec i automobilovou dopravu.

Obr. č. 2: Schématický regulační a zastavovací plán Prahy z roku 1929 (online), dostupné z <http://www.dotyk.cz/publicistika/po-stoleti-uzemniho-planovani-je-praha-bez-vize-20161006.html> >

Urbanistická teorie dlouho vycházela z renesančních představ, pozvolna se však vyvíjely i moderní projekty města lineárního, města zahradního a později i města satelitního. Mimořádně významné byly na sklonku 19. stol. koncepce O. Wagnera, chápající velkoměsto jako kvalitativně nový prvek, který se nedá pojímat pouze jako několikanásobné zvětšení tradičního města.

V roce 1920 byl přijat zákon o Velké Praze, který položil legislativní základy rozvoje a následně vznikla Státní regulační komise pro hlavní město a okolí, která se začala systematicky zabývat podmínkami pro stavební rozvoj města. Prvořadá pozornost regulační komise byla věnována rozvoji širšího pražského centra, kde byly ve 20. letech postupně zpracovány regulační plány usměrňující rozvoj oblasti.

V následném období došlo k **poměrně rychlé urbanizaci prostoru kolem historického centra** a postupem času bylo stále obtížnější reagovat v oblasti dopravní infrastruktury na demografický vývoj spojený s rozvojem automobilismu. Tento trend se v městském organismu začal velmi záhy uplatňovat a již od 30. let proto můžeme sledovat **intenzivní hledání nového konceptu dopravní struktury města** a řešení stále naléhavějšího tlaku dopravy na organismus města. (Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, [online], ©2012)

Prioritou těchto myšlenek je především **odvedení tranzitující dopravy** mimo městské centrum, myšlenky **organizace dopravy** uvnitř města zůstávají dlouho spíše druhořadé a orientují se na stávající dopravní koridory města, což je dáno jednak intenzivní urbanizací prostoru, jednak složitou terénní konfigurací oblasti.

První náměty na výhledové uspořádání uliční sítě města přinesla soutěž na **všeobecný dopravní program Velké Prahy v letech 1930–31**. Vítězný návrh prof. arch. Krejčara vytvářel tečnový trojúhelník komunikací poměrně vzdálených od centra s vrcholy na Zbraslav, v přední Kopanině a ve Kbelích.

V jižní části města byl systém posílen tangentou zhruba v trase dnešní Jižní spojky, ostatní komunikace se s určitými korekcemi drží tradičních tras a směrů. Některé nově navržené komunikace jsou trasovány velmi necitlivě vzhledem k terénu. (Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, [online], ©2012)

Praha se tak již v období zrodu své novodobé urbanistické koncepce vzdala myšlenky budování objízdnych okruhů nebo objízdnych tangent a převaha dopravy byla směřována do prostoru historického centra (na rozdíl od jiných měst, která pro objízdnu trasu zvolila polohu na obvodu historického půdorysu po zbourání původního opevnění – např. Hradec Králové). (Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, [online], ©2012)

Přestavba města a urbanistický rozvoj se orientoval na hlavní historické komunikační trasy, vycházející z **komunikačního okruhu kolem historického jádra**, představovaného Národní třídou, Příkopy, Nám. Republiky a Revoluční třídou. Propojení s příměstskou oblastí bylo zprostředkováno historickými radiálními trasami, vycházejícími vesměs ze středověké osnovy města a z původních městských bran v tradičních stopách. Byl tak v podstatě potvrzen

základní radiální komunikační princip, který v tehdejší době dobře prokazoval svou funkčnost a nezasahoval do stávající struktury města. (Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, [online], ©2012)

Zajímavý přístup v územním plánování je zřejmý z mapy Prahy z roku 1938, kterou zpřístupnila Městská knihovna. Přísná regulace a promyšlený urbanistický plán je vidět na všech nových čtvrtích (včetně družstevních kolonií Cibulka a Ořechovka, které postavilo stavební družstvo „Sociální ochrana“). O těchto místech se opravdu dá říci, že je to „město pro lidi“, i když kolonie byly budovány neziskově a nízkonákladově. Na poměrně rozsáhlém území vznikl soubor staveb s jednotnou regulací, kterou si udržel až do nedávné doby. (SPOLEK CIBULKA, [online], ©2012)

3.2 Od moderny k funkcionalismu

Praha je ojedinělou učebnicí historie architektury. Od 10. století se tu vedle sebe, ale i na sebe a přes sebe skládaly jednotlivé architektonické styly a slohy, stavby se dobově přirozeně modernizovaly a udržovaly se v citlivé harmonii. Město rostlo s přirozeným citem pro osazování dominant, ať výškových nebo výrazových a uměleckých.

Teprve od druhé poloviny 19. století se vývoj začal zrychlovat, město se rozšiřovalo, ale zároveň zahušťovalo uvnitř.

Století dvacáté znamenalo také zásadní proměnu významu města, když se Praha stala po několika set leté přestávce znovu hlavním městem, které se pro tuto funkci muselo do značné míry nově vybavit. S narůstajícím počtem nových budov a se stále se zvyšující rychlostí výstavby s postupně některé tradiční hodnoty narušily – jak to ukazují například posunované uliční čáry v ulicích Nového Města či Smíchova a Karlína, tam, kde měla být vytvořena nová moderní regulace. (HAVRDA T., KUČA K., [online], ©2008)

Zřejmě nejviditelnějším příkladem porušení starých (a následně zase pečlivě dodržovaných) kompozičních postupů je postavení ikony české funkcionalistické architektury – bývalý Všeobecný penzijní ústav od Karla Honzíka a Josefa Havlíčka je při své výborné architektuře a dobrému ovládnutí bezprostředního prostoru kolem sebe nečekaně necitelný k městské kompozici, když k jádru města nastavuje svou nejširší stěnu. (HAVRDA T., KUČA K., [online], ©2008)

Dvacátá a třicátá léta ovšem přinášela ve všech evropských hlavních městech hluboké změny, které byly vyvolávány překotným růstem počtu obyvatelstva, které přicházelo zejména za prací do měst, ve kterých docházelo k prudkému industrializačnímu růstu, následně pak ke zvyšování požadavků na bydlení dopravu, hygienické podmínky a další.

Nová vlna architektů si proto kladla za cíl řešit tyto potřeby novými prostředky. V jednom směru se věnovali architekti stavbám solitérních domů, ve druhém směru přinesli myšlenku nově koncipovaných bloků a konečně, jako reakce na nové směry v Evropě, se zaměřili na výstavbu celých sídelních jednotek ve formě zahradních sídlišť. V Praze tak vznikla sídliště na dnešní Praze 4, v Praze 6 na Babě a konečně, v Praze 5 na Barrandově.

Obr. č. 3.: Letecký pohled na osadu Baba v Praze 6 (online), dostupné z <http://www.prahaneznamy.cz/praha-6/dejvice/baba>

Světová hospodářská krize od roku 1929 zcela přerušila naplňování vizí předních architektů na hluboké proměny Prahy. „*Slibně se rozvíjející mladou Republiku zasáhla, stejně jako ostatní země, v roce 1929 hospodářská krize, což způsobilo, že profese architekta nebyla už tak žádoucí a „tento stává se sociologem, filosofem-organizátorem a nejčastěji nezaměstnaným“*, jak napsal roku 1934 časopis Architekt SIA. „*I tato doba však našla sílu, aby realizovala námi dnes obdivovaná díla. Jako příklady uveďme třeba projekt výstavní osady Baba v Dejvicích realizované od roku 1929 Svazem československého díla, tvořenou mnoha zajímavými funkcionalistickými rodinnými domy, za připomenutí stojí i Müllerova vila od Adolfa Loose a Karla Lhoty a mnoho dalších.*“

„Každá doba staví města i domy ke své podobě: proto výsledky jejího stavitelství se stávají nejen viditelným vtělením tohoto obrazu, ale také zrcadlem, v němž se každá epocha vidí a nahlíží sama sebe.“ (Kosík 1997)

Čeští architekti – modernisté, později funkcionalisté – představovali svojí tvorbou špičku středoevropské architektury dvacátých a třicátých let. Základním problémem té doby bylo vyřešit vztah opuštění ornamentalismu, jak ho představovala secese a přijetí nových uměleckých forem oproštěných od ornamentalismu.

„Forma jako reakce na ornament. Toto je první, a patrně nejznámější, motto modernizmu, což vyjadřuje vyjádření těch aspektů, které odmítají ornament. Tato myšlenka je známa zejména od německého kritika Adolfa Behne, který napsal v roce 1920: Tvar formy je v kontrastu s ozdobami, dekorativností, smyslovostí nebo dekorativností ... ale s důsledky vznikajícími v důsledku vybudování struktury budovy.“ (Forty 2004)

3.3 Pojem funkcionalismus a jeho vliv na další stavební vývoj

Konec devatenáctého a počátek dvacátého století přinesly do urbanistického pojetí, na základě zásadní změny chápání životního stylu obyvatelstva, zcela nové pojetí budování nových prvků v městské zástavbě.

Asi nejviditelnějším je jednak konec devatenáctého století, kdy se zrodil zcela nový umělecký styl – secese, ale zároveň s tím i nový stavební styl secese.

Secese procházela Evropou a v řadě evropských měst – Paříži, Vídni, Berlíně, a i v Praze zanechala své nesmazatelné stopy.

Secese jako vyjádření nového životního stylu se projevovala svými vnějšími atributy, jako byla zdobnost uměleckých prvků, vyvážená harmonie kontrastu a průhlednosti stavby, dekorativnost a ornamentálnost s vlnícími se křivkami záliba v neobyčejných barevných odstínech a v estetickém využití. Důležité bylo také využití nových materiálů – beton, ocel, které změnili celý budoucí vývoj architektury.

Architekti v té době vycházeli z předpokladu, že „forma následuje funkci“. Stavba se bezvýhradně podřizuje funkci, bez ohledu na ostatní složky díla. Funkcionalismus je v širším pojetí názvem pro moderní architekturu dvacátých a třicátých let, jejím hlavním záměrem bylo navrhovat domy podle jejich funkce.

Funkcionalismus byl poprvé explicitně formulován v chicagské škole (L. H. Sullivan). Vliv na vznik funkcionalismu byly ideje hnutí De Stijl, expresionismus a secese. Zpočátku byl funkcionalismus výrazně ovlivněn sociálním utopismem. Hlavním představitelem a teoretikem funkcionalismu byl Le Corbusier, a i když tento architektonický styl pocházel z Ameriky, hlavními místy, kde se funkcionalismus rozvíjel a uplatňoval byly Německo, Holandsko a Československo.

Funkcionalismus v architektuře jako přechod od konce 19. století do začátku 20. století byl vyvolán amerického architekta Luise Henriho Sullivana, který začal razit termín „forma následuje funkci. Toto představovalo milník v architektuře charakteristické svým ornamentálním a tím pak estetika a konstrukce jednoduše vyjadřovaly účel a funkci.

Program funkcionalismu je založen na předpokladu, že “forma následuje funkci”, tedy že má být určována pouze provozními, ekonomickými, sociálními, hygienickými aj. funkcemi stavby. Vynechány mají být všechny samoučelné dekorativní prvky, estetické působivosti lze dosáhnout samotnou jasností a věcností formy a přiznáním racionální konstrukce. Pro funkcionalistickou architekturu jsou typické účelové budovy jednoduchých tvarů. Používají se v ní převážně nové materiály (např. šamotové cihly, železo nebo beton).

Budovy mají obvykle tvar vzniklý skladbou hranolů, bývají rozevřené do prostoru, bez dvorů, obvykle jsou asymetrické (což odpovídá rozdílným funkčním požadavkům jednotlivých částí objektu), vyjadřují jasně vztah vnějšího a vnitřního prostoru.

Uplatňuje se na nich nejčastěji skeletová konstrukce. Téměř pravidlem bývá plochá (později i sklonitá) střecha, oblíbena jsou pásová okna, hladká fasáda, často zavěšená fasáda, bílá.

Autor Adorno ve svém článku „Funkcionalismus a dnešek“, se zabývá otázkami architektury a vyslovuje paradoxy, které vyjádřil Adolf Loos ve smyslu vztahu funkcionalismu a ornamentu. Podle Adorna nelze od sebe oddělovat řemeslné a neřemeslné umění. (LEACH 2005)

Funkcionalismus třicátých let reagoval nejen na měnící se potřeby rozvoje velkoměst, kdy Praha byla již zařazována mezi evropská velkoměsta, na odeznívající dobu secese, ale především na obrovský vliv průmyslové revoluce a nových tvarů strojů a zařízení, které s sebou přinášela. Zejména technika inspirovala mnoho architektů při tvorbě nových tvarů budov, zejména tzv. *dynamických tvarů*, aby i do stavebních konstrukcí zařazovali odrazy technických tvarů.

„Vznik moderní techniky, rozvoj průmyslových městských oblastí a rychle se rozvíjející doprava, všechno to, jako důsledek obrovského rozmachu průmyslové revoluce mělo vliv na oblast uměleckého řemesla, dizajn a architekturu v první polovině devatenáctého století.

V roce 1896, chicagský architekt Louis Sullivan začal razit heslo „forma vždy následuje funkci“, kterým vyjadřoval, že budovy, jejich velikost, hmota, konstrukce a další charakteristiky mají následovat funkci budovy. Prosazoval, že jestliže jsou splněny funkční požadavky bude architektonická krása bude přirozená“ (Politehnica University of Timisoara: Functionalism and technology)

Důležité je uvést „Pět bodů moderní architektury (funkcionalismu)“. stanovené Le Courbisierem. Těchto pět tezí prakticky shrnuje hlavní vymoženosti tehdejší techniky:

1. Sloupy: stavět domy na sloupech, čímž se uvolní přízemí pro zeleň a volný pohyb.
2. Střešní zahrady: technika plochých střech umožňuje budovat na střeších zahrady. Nahrazují zeleň, kterou dům místu odebral.
3. Volný půdorys: sloupy nesou síly všech podlaží, což umožňuje volné členění prostoru nenosnými příčkami.
4. Pásová okna: systém sloupů umožňuje vést dlouhá okna mezi sloupy.
5. Volné průčelí: konzolovitě vyvedené stropy uvolňují průčelí pro řešení oken bez přímé návaznosti na vnitřní dělení.

Teoretickým základem funkcionalismu byla Athénská charta, která měla obrovský vliv na budoucí světovou, a hlavně Českou tvorbu. Došlo k setkání architektů a urbanistů z celého světa, kteří se zabývali funkčním městem. Na setkáních bylo shromážděny rozvojové plány 33 vybraných měst a nejdůležitějším účastníkem byl právě Le Corbusier.

Základní téma funkční město všech setkání určila Holandská skupina CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne), která první definovala že „pojem funkčního města

vychází z toho, že forma města je určována jeho základními funkcemi: bydlením, prací, rekreací a je svazující dopravou“.

Dodnes platí že Aténská charta byla soubor zásad moderního urbanismu a byly vydané Le Corbisierem roku 1943 v Paříži.

„Pojem funkčního města vychází z toho, že forma města je určována jeho základními funkcemi: bydlením, prací, rekreací a je svazující dopravou. Tyto prvky určují formu města ...“ První tři funkce je třeba scelit do stejnorodých, od sebe však oddělených oblastí – zón. Čtvrtá, doprava, předchozí spojuje. (Svět měst: Kapitola Athénská charta, [online])

3.4 Funkcionalismus a elektrické domy v Praze

Aby se Praha mohla stát světovou metropolí, bylo potřeba se přizpůsobit se prostřednictvím architektů na evropský vývoj. Čeští architekti čerpali ze světových, přičemž jedním z nejvýznamnějších následovníků světových trendů funkcionalizmu byl Adolf Loos. Adolf Loos označil ornament za zločin.

Praha, od poloviny devatenáctého století, tedy prošla třemi zásadními proměnami. V osmdesátých a devadesátých letech 19. století to byly dvě etapy – asanace částí města a nově přicházející styl secese a po první světové válce až do konce 30. let dvacátého století to byly dva stavební styly – funkcionalismus

Po provedení asanace, která umožnila vybudovat novou koncepci rozvoje města Prahy, vznikla nová potřeba. Tou bylo zprůměrování města, nové potřeby v oblasti bydlení obyvatelstva, které po svém příchodu do rozvíjejícího se města muselo najít své bydliště a rovněž tak rostoucí nároky na dopravu, kulturu, sociální stránku, městskou zeleň a další.

Již tehdy existovala názorová koncepce – teorie stavby měst, která se snažila již od druhé poloviny devatenáctého století řešit rozvoj měst ve střední Evropě tak, aby bylo možné vyhovět požadavkům především hospodářského vývoje.

Tyto nové požadavky zahrnovaly řešení technického, stavebně policejního a hospodářského hlediska. V té době vznikla stavební policie, která zajišťovala veřejný zájem, jako požární

bezpečnost, komunální hygiena, doprava; bezpečnost stavebních konstrukcí, přičemž město začalo být pojímáno jako celek. Vznikla tak pravidla pro vymezení stavebních bloků a parcel, rozměry ulic podle jejich druhů, vodovody, kanalizace, osvětlení ulic a město začalo být pojímáno jako estetické dílo.

Praha ve svém snažení přeměnit svoji provinciálnost proto navázala v nových myšlenkách na evropskou architekturu. Jednou z podob této návaznosti byla poměrně krátká perioda takzvaných „elektrických domů“ v Praze, tedy činžovních domů, které byly stavěny především ve druhé polovině třicátých let 20. století.

Pod názvem elektrické domy se nám otevírá městská obytná architektura s funkcionalistickými znaky, výrazným obchodním parterem, arkýři, plochou střechou s ustupujícím patrem a častým obložením fasády keramickými obklady. (DVOŘÁKOVÁ., [online], ©2014)

S těmito elektrickými domy se můžeme setkat zejména na katastru Prahy 7, 6 a 1, přičemž jsou typické i dnes svojí ustupující uliční čarou, čímž tehdejší architekti naznačovali možnou přeměnu dané ulice v širší bulvár. V době třicátých let se jednalo o stěžejní dílo architektů, shrnující kulturní situaci a vývoj pražské architektury.

Obr. č. 4. Elektrické domy 1930, Praha na Letné Praha 7 (online), dostupné z <<http://www.prahaneznamy.cz/jine-zajimavosti/elektricke-domy>>

Příklady elektrických domů lze nalézt především na Praze 6 Letné. Jedním z nejzásadnějších zástupců této nové architektury je budova Pražských elektrických podniků, které, i když nebyla obytným elektrickým domem, představuje jeden z pilířů nové zástavby v Praze. *Ústřední budova Elektrických podniků v Holešovicích*

Podniky, které v Praze působily již od konce 19. století, neměly dlouho svou vlastní administrativní budovu. Přes třicet let bylo vedení rozloženo v mnoha městských budovách, které díky svému technickému stavu nemohly reprezentovat Elektrické Podniky v dostatečné míře.

Vedení Podniků se tedy rozhodlo pro nový velkolepý palác. Architekti Josef Kříž a Adolf Benš tak přinesli do města ryzí funkcionalismus, který tou dobou dominoval spíše na předměstí, a v Holešovicích se tak octly hned dvě velkolepé moderní stavby – **budova Elektrických Podniků** a nedaleký **Veletřzní palác**. Působivý je nejen vzhled, ale i samotný zásah do urbanismu města, který ignoroval stanovené uliční čáry a tradiční blokové uspořádání s vnitřním dvorem. To, že takový projekt vyhrál, je jen důkazem otevřenosti vedení Elektrických Podniků, ale i Státní regulační komise, která v tomto případě povolila stavbě výjimku. Opuštění od blokové zástavby mimo jiné prosadili zastánci Le Corbusierových principů a přisoudili tak podobným stavbám progresivní zahraniční formu.

Obr. č. 5.: Elektrické podniky hlavního města Prahy 1933, tato stavba se stala milníkem (online), dostupné z <<https://stampsy.com/stamp/25216>>

4 Funkcionalismus na Praze 5

4.1 Proměna Smíchova na přelomu 18. a 19. století

Již od poloviny 18. století byly na Smíchově zřizovány první manufaktury, díky nimž se zástavba v oblasti mezi hlavní ulicí a vltavským břehem pozvolna zahušťovala. Pravděpodobně první manufaktura na území Prahy vůbec, zmiňovaná již na začátku roku 1750, byl provoz na zpracování kůží v areálu zahrady Jana z Westerholdu.

V první polovině 19. století je možné zástavbu Smíchova charakterizovat jako pestrou směs zanikajících letohrádků a jejich zahrad, z části přebudovávaných v tovární provozy, vznikající obytné zástavby patrových domů v blocích, případně dělnického nouzového bydlení při hospodářských dvorech a usedlostech kombinovanou se snahou o výstavbu pro města charakteristických veřejných budov.

Podle nejstaršího regulačního plánu (1838) byl Smíchov koncipován spíše než jako velkopřemyslové centrum jako rezidenční čtvrť s typickou blokovou zástavbou. Na tuto koncepci navázal regulační plán z roku 1862. Pro vytváření dodnes dochované podoby Smíchova byla rozhodující druhá polovina 19. století, kdy spolu „soupeřila“ rezidenční a průmyslová výstavba, a zástavba prostoru dnešního Smíchova se celkově zahušťovala. Zakladatelská stavební vlna postupovala od Újezdské brány na severu podél hlavní třídy k jihu. Od poloviny 19. století byly domovní celky, vestavované předtím do zahrad, uzavírány okolní zástavbou do bloků.

4.2 Vývoj Smíchova v letech 1838–1920

Rostoucí význam Smíchova byl zapříčiněn především rozvojem textilního, chemického a potravinářského průmyslu. Největší význam měly manufaktury na potisk kartounů. První vlastnil Aron Beer Przi Bram (založena 1814), druhou, ležící v místech Buquovské zahrady bratři Moses a Leopold Judah Porgesové von Portheim (vznikla 1815). Pozdější nejvýznamnější smíchovský provoz, továrna na stroje a vagony Františka Ringhoffera, byla postavena v roce 1852.

Demografický i hospodářský růst a politicko-správní funkce, které nyní předměstí plnilo a nabývalo tak na významu, povzbuzovalo stavební ruch (v roce 1869 žilo na Smíchově ve 350 domech 15 382 obyvatel; v roce 1890 v 678 domech 32 646 obyvatel, tedy více než dvojnásobek), celkovou modernizaci města a výstavbu veřejných budov. Starší dům při hlavní severojižní komunikaci (dnešní ulice Nádražní a Štefánikova) stojící severně od křižovatky.

V padesátých letech 19. století se již na Smíchově nacházela pošta, byla postavena plynárna, která zajišťovala veřejné osvětlení obce. Hlavní komunikace byla v letech 1866–1867 vydlážděna.

Nejstarší bloky domů stavěné „na zelené louce“, tedy nikoliv jako dostavby starších budov, vznikaly od šedesátých let 19. století v ulici Holečkově, Kroftově, Drtinově a Zubatého. Až do devadesátých let byly výraznější výstavby uchráněny pozemky při Vltavě, které byly vyhrazeny průmyslu. Výstavbě obytných bloků tu bránil také terén svažující se od hlavní třídy směrem k Vltavě – potenciální stavební parcely se tak nacházely v zátopovém území. Regulací navržené komunikace – pozdější ulice – byly zde proto budovány na vysokém náspu. Velké povodně poničily Smíchov zejm. v letech 1845, 1862, 1872 a 1890; vedle Vltavy hrozil často i Motolský potok, který byl, obdobně jako Radlický, postupně zkanalizován (definitivně 1910).

Impulsem ke změně v zástavbě Smíchova se stala hospodářská krize sedmdesátých let, která uspišila zánik obou kartounek. Ukončení výroby a jejich fyzický zánik, k němuž došlo kolem roku 1900, otevřely postupně i tato území obytné zástavbě.

4.3 Urbanistický vývoj Smíchova

Západní okraj centrálního Smíchova, který byl urbanisty určen k blokové zástavbě, se tak díky továrně na vagony stal druhým průmyslovým jádrem města.

Na přelomu 19. a 20. století byl Smíchov pátým nejlidnatějším českým městem (po Praze, Plzni, Žižkovu a Vinohradech), formálně však zůstával pouhým pražským předměstím. Až císařským dekretem z 22. 2. 1903 byl Smíchov povýšen na samostatné město.

Centrální Smíchov se zahušťoval blokovou zástavbou secesních domů vymezenou staršími regulačními plány. Počátek 20. století s sebou přinesl do urbanistického vývoje města podstatnou novinku v podobě zahradních měst. Ta byla uplatněna na smíchovských návrších. Bývalé viniční usedlosti byly začleňovány do struktury města.

Klíčovou událostí pro urbanistický rozvoj Smíchova bylo vypsání veřejné ideové soutěže na získání plánů na úpravu a zastavění Smíchova, Košíř, Radlic a Motola vyhlášené Státní regulační komisí v červenci 1922. Všechny návrhy měnily širší Smíchov na zahradní město, což ostatně vyplývalo ze zadávacích podmínek.

Na zahradách měly vyrůst zejména nízké domy určené k bydlení, počítalo se však také s veřejnými budovami. V oblasti centrálního Smíchova byly dovoleny pouze detailní korektury vystavěných částí, příp. dostavby částí nevystavěných. S ohledem na čistotu ovzduší bylo plánováno zrušení Ringhofferovy továrny a potažmo veškerého „kouřem obtěžujícího“ průmyslu. Již v zadávacích podmínkách byly v podstatě k zániku odsouzeny staré Košíře, které pak v období První republiky a později byly skutečně významně asanovány. Výsledky soutěže následně ovlivnily činnost urbanistů Státní regulační komise, která návrh regulačního plánu Prahy publikovala v roce 1929. Realizován byl pouze zlomek těchto plánů včetně novostavby radnice a přehodnocení celého ústředního náměstí.

V obytné výstavbě nastala po skončení první světové války změna. Pozitivně se na nárůstu výstavby bytových domů zejména v zahradních lokalitách Smíchova projevila státní podpora malometrážní bytové výstavby. Relativně důstojné bydlení představovala pro nižší společenské vrstvy již zmíněná kolonie na Mrázovce. Ostatní dělnické kolonie v Jinonicích, v Motole, v Košířích či v sousedství smíchovského hřbitova na Malvazinkách však reprezentovaly nejhorší dělnické bydlení. **Kvalitnější bydlení poskytovaly činžovní domy v rámci blokové zástavby zejména v níže položených částech katastru, ve 30. letech budované ve funkcionalistickém stylu.**

Obor bydlení, a zejména městského bydlení, zaujímá v dějinách architektury své vlastní svébytné místo. Tak jako jakákoliv architektonická tvorba je neoddělitelně spjata s okolnostmi doby svého vzniku, geografickým a kulturním prostředím a s osobou stavebníka, který určuje účel a do jisté míry ovlivňuje také podobu stavby.

Bydlení, a především ta jeho část, která slouží širokým vrstvám je však spojena ještě s jedním faktorem, s bytovým standardem společnosti a jejích představ o tom, na jaké úrovni chce tato společnost za daných vývojových podmínek, které prošly v průběhu staletí mnohými, a především podstatnými změnami, žít.

Právě proto došlo po skončení první světové války k uvolnění nového života, v případě Československa navíc k rozpadu monarchie, a ke snahám vybudovat novou vlast, spolu s vírou v nový, lepší svět.

Rok 1918 byl předělem a odklonem od předválečného formalizmu, jehož vnější vyjádření znemožňovalo architektuře pevný vnitřní růst, což nutně vedlo architektky ke hledání formy, vycházející vstříc obecnějšímu chápání nového způsobu života.

Vývoj architektury během prvních poválečných let naznačoval její přiblížení nejširší společnosti a předurčoval její další vývoj, který vystihovala proklamace, že „nová architektura jest funkcí nového života“.

Praha se ve dvacátých a třicátých letech minulého století začala díky industrializaci prudce rozvíjet. Fenomémem této doby se stal nový směr pojetí architektury – směr funkcionalistický, následován v určitém časovém zlomu směrem konstruktivistickým.

V době první republiky, po vytvoření Velké Prahy Smíchov rozkvétal i přesto, že ve 20. – 30. letech 20. století byla již většina územních rezerv v rovinaté části Smíchova vyčerpána.

Vznikaly zde proto spíše už jen jednotlivé objekty, hlavně školy nebo byla nahrazována starší zástavba novou, úplně první stavbou na Smíchově v rámci Velké Prahy byla úprava Dětského ostrova.

Nejvýraznějším objektem je stavba Ženských domovů, které vznikly v letech 1932 až 1936 v blízkosti dnešního autobusového nádraží Na Knížecí.

Sedmipodlažní budova ve tvaru písmene H byla postavena v roce 1933 ve funkcionalistickém stylu podle návrhu architekta Josefa Hlaváčka na místě někdejší smíchovské plynárny. Stavba vznikla z podnětu „*Kuratoria pro zlepšení bytových poměrů mladých žen*“ pod záštitou Alice Masarykové, která budovu v roce 1933 slavnostně otevřela. Ženské domovy měly sloužit jako příklad řešení bytové situace mladých, svobodných, zaměstnaných žen, a to především těch mimopražských. V budově se železobetonovým skeletem bylo celkem 900 místností, kromě pokojů také tři velké sály: divadlo, tělocvična a promítací sál s restaurací. Dle původních stanov se byty poskytovaly ženám jen na dva roky.

Obr. č. 6.: Ženské domovy – postavené ve 30. letech 20. století jako ubytovací zařízení pro svobodné pracující ženy (online), dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDensk%C3%A9_domovy

Těžiště výstavby Smíchova se přesunulo do okolních kopců, kde rychle vyrůstaly vilové a družstevní čtvrti v bohaté zeleni.

Zásadní posun v obytné výstavbě nastal po skončení první světové války, především pak v době, kdy se stal Smíchov součástí Velké Prahy. Zákonem č.281/1919 Sb. O státní podpoře stavebního ruchu byla podpořena malometrážní bytová výstavba především v zahradních lokalitách Smíchova.

Původní záměr jednotlivé bytové výstavby v zahradních lokalitách nebyl plně realizován, zejména souběhu dvou okolností: prudký *nárůst průmyslu na Smíchově (Ringhofferova továrna, kartounka, nádraží Smíchov a železniční doprava na Smíchově)* si vyžádaly

podstatné rozšíření ubytovacích kapacit, což mohla umožnit pouze rozsáhlá výstavba činžovní domů. Myšlenka zahradní zástavby se tak uskutečnila jen v několika lokalitách - Mrázovka, Malvazinky, Barrandov a další.

Obr. č. 7.: V roce 1931 byla synagoga přestavěna ve funkcionalistickém slohu, autorem přestavby byl architekt Leopold Ehrmann (online), dostupné z <<http://smichov.blog.cz/0807/smichovska-synagoga>>

4.4 Funkcionalismus ve 20. letech na Praze 5

Ve dvacátých letech se u nás funkcionalismus uplatňoval především ve stavbách veřejných budov a ve výstavbě rodinných vil. Ve třicátých letech se však kvůli hospodářské krizi, která rozvrátila československou ekonomiku a otřásla středními vrstvami, dostal více do popředí funkcionalismus, který kritizoval Subjektivismus a originalitu a prosazoval standardizaci a normalizaci. Bydlení nabývalo sociálního charakteru a důraz byl kladen na zdravé, komfortní, avšak velmi hospodárné a úsporné bydlení.

Výstavba velkých rodinných domů v zahradních městech pokračovala, zastínilo ji však budování státních, městských, ale nově i družstevních činžovních domů či menších rodinných domků a vilových kolonií.

Obr. č. 8: Jedna z nejstarších kolonií na Praze 5 – Kolonie Malvazinky (online), dostupné z <<http://www.prahaneznamy.cz/praha-5/smichov/kolonie-malvazinky>>

Jak bylo za první republiky dobrým zvykem, pražská obec se snažila o zajištění bydlení pro různé vrstvy obyvatel. Proto na samém úsvitu dvacátých let, kdy v těchto místech ještě nestály žádné luxusní, ani řadové vily a našli bychom tu jen lány polí, město Praha vykoupilo pozemky těsně u severní zdi osamělého malvazinského hřbitova a v roce 1921 tu byla postavena kolonie několika řad bydlení pro sociálně slabší vrstvy.

Výstavba činžovních domů byla výsledkem kladení důrazů na ekonomičnost a především účelnost. To totiž vedlo k vyžadované hromadné výrobě, zprůmyslnění výstavby, a tím typizaci a unifikaci. Činžovní domy měly několik variant. Byly to většinou soukromé i obecní typizované blokové domy stavěné kolmo k hlavním ulicím, které byly od veřejné komunikace odděleny zídkami s nízkým plotem. Typické pak pro tyto domy, například na Břevnově, bylo lokální topení, společné prostory jako sušárna, prádelna a balkon v mezipatře. Dále měl činžovní dům variantu soukromých činžovních domů pouze o dvou třech bytových jednotkách také zařazených do bloku, ovšem s vlastní zahradou za domem. Takové se v polovině třicátých let stavěly například na Barrandově.

Vilové kolonie byly stavěny podle jednotného regulačního plánu. (Hamouzová 2008)

5 Barrandov

Jednou z nejzajímavějších lokalit doby dvacátých a třicátých let je oblast Prahy 5 – Barrandov. Ta se měla stát vzorovou obytnou lokalitou, která by reagovala na rychlý rozvoj tehdejšího Smíchova, kde od poloviny devatenáctého století vznikalo ohromné množství výrobních podniků.

Od poloviny devatenáctého století dochází ve všech evropských městech, díky prudkému hospodářskému rozvoji a rostoucí centralizaci výroby ve městech, ke zvyšování nároků na bydlení a ostatní funkce města.

Asi největší tlaky byly v oblasti bydlení a dopravy, protože rostoucí armáda pracujících vyžadovala nejen ubytování na vyšší úrovni, ale i dopravu do práce.

Praha v době přelomu 19. a 20. století prožívala přechod od období asanace, přes tvorbu prvních urbanistických a regulačních plánů proto reagovala na migrační vlny obyvatelstva a rozšiřování svého území jednak likvidací nejstarších a hygienicky již nevyhovujících území, jednak snahami vytvořit novou koncepci svého historického jádra, nově vznikajících městských čtvrtí, ale také na rostoucí intenzitu dopravy.

Kromě nově vznikajících obytných budov a komerčních staveb, bylo v té době nutné budovat rozvody vody, elektrické energie a plynu a veřejnou dopravu.

Hybnou pákou bylo schválení zákona č. 114/1920, Sb. Ze dne 6. února 1920 o sloučení obcí sousedních s Prahou, čímž po vydání Zákona č.100/1921, Sb. Ze dne 11. března 1921 bylo možné zahájit rozsáhlou rekonstrukci prakticky celého města.

Ke stavebnímu boomu přispěl zákon č. 100/1921 tím, že finančně zvýhodňoval výstavbu zejména malometrážních bytů s nízkým nájemným.

Následně tomuto boomu se začaly objevovat trhliny v pojetí jednotlivých stavebních subjektů, které vůbec nerespektovaly žádná pravidla urbanizmu, neexistovala organizovaná uliční zástavba, nedodržovaly se stavební předpisy, a tak docházelo k velkému chaosu.

V té době si ale obyvatelstvo, které patřilo k lépe situovaným, začalo i v Praze, stejně jako například ve Vídni, stavět své samostatné útvary a po celém území začaly vyrůstat soukromé vily.

Pokud jde o vily, někdy šlo o solitérní stavby, jako na Praze 6 Na Hanspaulce, Ořechovce, Střešovicích, jindy o stavby spojené i s hospodářstvím, Košíře, Břevnov bílá Hora a další, později se ale začaly vytvářeti vyšší stavební celky, z nichž nejcennější byly na zelené lišce, na Ryšánce (dnešní Praha 4) a vůbec nejznámější pak osady **Baba a Zahradní město Barrandov**.

Stávajícímu chaosu ve stavebním podnikání měl zabránit **Regulační plán Prahy dokončený v roce 1929 a schválený v roce 1939**.

Tento Regulační plán pojímal výstavbu Prahy velmi komplexně, včetně dopravně inženýrských staveb, a dokonce i s plánem vybudovat v Praze metro.

Přestože historické události zabránily celkové realizaci všech projektů, podařilo se za deset meziválečných let vybudovat obrovské množství bytů, komerčních a reprezentačních staveb, dopravně komunikačních staveb a především, architektonicky zvládnout přechod od secese k novým stavebním stylům - funkcionalizmu a konstruktivismu. Zároveň bylo dosaženo vysoké úrovně urbanistického plánování.

V období mezi dvěma světovými válkami řešili architekti obrovskou řadu zcela nových problémů, které se v minulých stoletích vůbec neobjevovaly. Při určitém srovnání se dá najít obdobné období masivní výstavby Prahy pouze za Karla IV.

Vznikala celá řada nových a neobvyklých koncepcí, jako například takzvaná „lineární města“ budovaná podle přísných geometrických zásad, města naplněná mrakodrapy, ale, nakonec v Praze zvítězila zajímavá koncepce „zahradních měst“.

Některé příklady těchto zahradních měst nacházíme v meziválečném období v Německu, ale v Praze dosáhl tento typ pojetí architektury absolutního vrcholu.

5.1 Sídelní jednotka Barrandov

A tak na Praze 5 vznikl jeden z nejkrásnějších útvarů – zahradní město Barrandov, a to díky stavebnímu podnikateli Václavu Havlovi, který u Zlíchova začal budovat zcela nové sídelní jednotku osazenou kolem Barrandovských teras a Barrandovských ateliérů.

Princip „zahradního města“ vznikl jako reakce na živelnost rozvoje evropských měst, která se bez jakékoliv koncepce rozšiřovala do prostoru, přičemž likvidovala veškeré zelené plochy, tak životně důležité jako „plíce měst“.

A právě zahradní města měla mít takový charakter, kdy *„stavby byly obklopeny zelenými pásy, jejichž smyslem bylo zlepšit životní podmínky obyvatel, poskytovat jim rekreační příležitosti a zároveň právě nedotknutelností zelených pásů zamezit nadměrnému plošnému rozrůstání měst“* (Hrůza a kol. 2007)

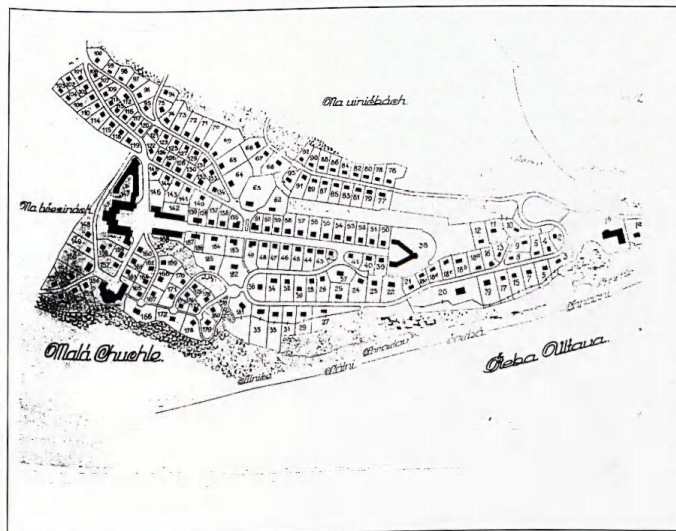
Praha mezi dvěma světovými válkami již byla do značné míry dotvořeným městem, které mělo své centrum a okolní čtvrtě historicky definováno, přesto se architekti té doby pokusili propojit vlastnosti bydlení ve městě s vlastnostmi bydlení na venkově. Jejich hlavní myšlenkou bylo pokusit se o syntézu, kdy *„dojde ke sloučení všech výhod městského i venkovského bydlení a zároveň se odstraní nevýhody obou těchto sídelních forem“*. (Hrůza a kol. 2007)

Historie zástavby Barrandova začíná v roce 1925, kdy se na spolupráci začal podílet úspěšný architekt Max Urban (viz kapitola).

Samotná zástavba se měla realizovat etapovitě, přičemž jako první přišla na řadu výstavba Barrandovských teras. Šlo o víceúčelovou budovu nejen restauračního typu, ale i zajišťující zásobování prvních obyvatel základními výrobky. Inspirací pro toto rozhodnutí byla stavba ve městě San Francisco – stavba Cliff House, která se stala výchozím bodem představ Václava Havla při jeho studijní cestě ve Spojených státech.

5.2 Druhá etapa výstavby

Druhou etapou pak měla být úprava pozemků navazujících na silnici z Hlubočep k Barrandovu. (Havel 1993)

Obr. č. 9.: Původní plán výstavby zahradní čtvrti Barrandov (HAMOUZOVÁ, 2008)

Právě na příkladu výstavby Barrandova se dá ukázat obrovský přínos tehdejší funkcionalistické architektury, kdy osvícený autor projektu zahradního města Barrandova nejen s obrovskou vizí do budoucna spojil roztroušené a ke stavbě nevhodné pozemky na skalním útesu směrem k nehostinnému údolí, všechny pozemky nechal zasítovat, takže byla vybudována kompletní vodovodní a kanalizační síť, byly zajištěny rozvody elektrické energie a plynu, ale na tehdejší dobu nevídaná věc, všechny pozemky měly vybudovány i telefonní přípojky.

A přitom, toto lukrativní osídlení vůbec nebylo plánováno pro nějaké bohaté vrstvy, jako třeba Hanspaulka, Ořechovka nebo jiné lokality, ale mělo jít o koncepčně zvládnutou zástavbu zasazenou do krajiny, s moderními stavbami určenými k bydlení mladým rodinám, tedy s nízkým nájemným.

Stavitel Havel převzal vzor ze spojených států, městečka Ingleside, proto také původní zástavba byla jako dřevěné jednopatrové domy – lehké stavby. Sídliště Barrandov tak, jak ho chtěl stavitel pojmout, mělo být reprezentačním sídlištěm zejména pro mladé lidi a mělo se stát jakýmsi vzorem pro výstavbu dalších sídelních jednotek v Praze.

Historik a teoretik umění a architektury Rostislav Švácha ve své knize *Od moderny k funkcionalismu* uvádí, že v českých dějinách se nacházejí tři období, kdy česká architektura dosáhla takové úrovně a kvalit, že se zařadila mezi přední evropské architektury. Kromě středověkého období pozdní gotiky díky královským architektům Petrovi Parléři a Benediktu Riedovi a době vrcholného baroka Kryštofa Dienzenhofera a Jana Santiniho se za toto významné období považují první čtyři desetiletí století dvacátého – moderna, kubismus, purismus a funkcionalismus. (Hamouzová 2008)

Přitom, původní stavby v barrandovské oblasti vůbec nepřipomínaly dnešní zástavbu: podle svého amerického vzoru byly opravdu dřevěné, jen ne z tak kvalitního materiálu, jakým byly americké sekvoje.

5.3 Funkcionalismus a sídliště Barrandov

Funkcionalismus se zaměřoval především na funkci a účel budovy, kterou však sledoval i z výtvarného a společenského hlediska. Základním požadavkem bylo účelné řešení budovy, kdy „forma následuje funkci“.

Hlavní otázkou, kterou si tento nový směr vzal za úkol řešit, byla sociální problematika v oblasti bydlení, jelikož byla stále aktuální celosvětová poválečná bytová krize a staré budovy byly zatuchlé, stinné a v jejich okolí bylo málo zeleně.

Cílem bylo stavět funkční ekonomické stavby, kde především díky novým technologiím dojde ke zkvalitnění bydlení, a tím zlepšení životního stylu obyvatel.

Pokrok měl také vliv na technické zařízení domu. Objekty se vybavovaly energiemi a zařizovacími předměty založenými na nových vynálezech. Průkopníci funkcionalismu se snažili snížením nákladů na minimum zpřístupnit vymoženosti nové architektury všem obyvatelům. Nové materiály, ale i hospodárnost, účelnost, zefektivnění a zrychlení výstavby vedlo k zprůmyslnění stavebnictví i výroby bytového zařízení. Začaly se také vyrábět výrobky založené na technické a technologické kvalitě materiálu, které nebylo možné ručně zpracovat. To vše pak mělo za následek unifikovanou masovou průmyslovou výrobu, která vedla například k úpadku tradiční výroby řemeslné. (Hamouzová 2008)

Závěr a diskuze

Ve své práci jsem se zabýval problematikou jedné z vývojových etap Prahy a její části Smíchova z hlediska proměn výstavby ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století. Zásadní bylo v první části – vytvořit předpoklady k pochopení významu funkcionalismu pro rozvoj města ve dvacátých a třicátých letech minulého století – tím, že je vysvětlen význam územního plánování a historie vývoje plánování, tak, aby bylo možné zařadit období funkcionalismu nejen do kontextu evropského, ale i domácího působení architektů.

Řada autorů, kteří se nějak dotýkali tohoto období, v přinesla pohledy zdůrazňující nutnost pochopení vztahů – vývoj ekonomicko-společenský v tehdejší době a vývoje snah architektů a urbanistů na často překotné změny v pojetí výstavby města a jeho funkcí.

Praha prošla od konce osmnáctého století obrovským vývojem. Polovina devatenáctého století a s tím spojený rozmach průmyslu přinesly do města nejen obrovské masy nového obyvatelstva, s tím související nárůst požadavků na ubytování, dopravu, hygienu, řízení a plánování města, ale i zcela nový životní styl.

Pro zabezpečení všech těchto požadavků bylo nutno vytvořit zcela novou urbanistickou koncepci, nově zpracovat územně plánovací dokumentaci a určit nový směr, kterým se Praha mohla vydat svému dalšímu vývoji. Pokusy a projekty nově vzniklé Státní regulační komise za jedenáct let své existence pomohly k zásadní modernizaci města v oblasti bytové oblasti, budování vodovodní a kanalizační sítě, masivní elektrifikaci města, a především podpora novým stavebním stylům, zejména funkcionalismu. CIAM přinesl změnu v názorovém pojetí na funkce města, změnu v myšlení architektů ústící v odklon od ornamentalizmu a, především, koncepční řešení otázek bytové zástavby, průmyslových a komerčních staveb, dopravních a sociálních systémů a dalších.

Nový styl funkcionalismus přinesl zásadní proměny ve stavebních technologiích, dispozičním řešením staveb, zvýšení estetičnosti a vybavenosti bytových prostor a zároveň tento styl umožnil výstavbu nových komerčních budov, kterých pak využívaly bohaté firmy, pojišťovny, banky, státní úřady a další.

Funkcionalismus jako reakce na celkovou změnu myšlení obyvatel města, růst jejich finančních možností, změnu životního stylu a vzdělanosti přinesl nové možnosti urbanistického řešení města, zejména vznik nových sídelních center v Praze na Ryšánce, na Hanspaulce, ve Střešovicích, na Babě a v oblasti Smíchova, v Košířích, na Barrandově v Motole a v dalších.

Zejména lokalita Prahy 5 byla předmětem zkoumání přínosu funkcionalismu ke změnám v charakteru osídlení Prahy 5, přičemž za cíl si tato práce stanovila prozkoumat, jaké nové prvky a možnosti pro naplňování nových ideálů budování města, přinesl ve třicátých letech, nový architektonický styl – funkcionalismus.

Funkcionalismus jako nový architektonický prvek měl přispět k tomu, aby bylo možné dosáhnout toho, že Praha jako hlavní město státu bude mít vytvořen jednotný plán města. Značný podíl na tomto úsilí měl již v úvodu zmíněný Max Urban a jeho rozsáhlý plán takzvané „Ideální Prahy“.

V práci lze dojít k závěrům, které potvrzují i myšlenky Státní regulační komise, že právě funkcionalistický přístup k řešení problémů města je vhodný pro zajištění koncepčního rozvoje Prahy do budoucna.

Státní regulační komise byla právě jedním z hlavních subjektů, který se zasloužil o znovuoživení myšlenek rozvoje města.

Ta vypracovala na svoji dobu vynikající regulační program, který byl na takové úrovni, že byl představen na 4. kongresu CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne) jako jeden z projektů 33 světových velkoměst. (Hrůza 2003)

A protože právě Athénská charta se stala teoretickým základem funkcionalistického urbanismu, tedy tím, co umožnilo prudký rozvoj nového stavebního stylu – funkcionalizmu – na příkladu modernizace zástavby oblasti Prahy 5 lze ukázat, že i když se během dvaceti let nemohlo uskutečnit vše ze záměrů, byl učiněn podstatný krok, když ne k naplnění ideálů funkcionalizmu, tedy alespoň k proměně Prahy a v tom i Smíchova v moderní velkoměstskou oblast a tedy lze souhlasit s hypotézou cíle této práce, že byly splněny alespoň ty ideály funkcionalismu, které přinášely změny do oblasti bydlení, dopravy a infrastruktury technické.

Literatura

Knihy

- Architekt SIA – Měsíčník pro architekturu, stavbu měst, bytovou péči a umění, Spolek československých inženýrů, 1934
- BOIS, Y., 1987: Mondrian and the Theory of Architecture. The MIT Press, London, Str. 104
- CORBUSIER, LE., 1985: Towards a New Architecture. Dover Publications, Dover, ISBN 978-0486250236
- FORTY A., 2004: Words and Buildings: A Vocabulary of Modern Architecture. Thames and Hudson Ltd, First Paperback Edition edition, London, 336 s.
- FRANCASTEL P., 2000: Art and Technology in the 19th and 20th Centuries. Zone Books, New York
- Functionalism And Machine Aesthetic Of Modern Architecture Architecture Essay 2015 – Esej
- HAMOUZOVÁ I., 2008: Zahradní město Barrandov Vznik a vývoj pražské čtvrti v meziválečném období Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze Pedagogická fakulta Katedra občanské výchovy a filozofie, str.27, 34, 37
- HAVEL M. V., 1993: Mé vzpomínky. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, str. 315
- HEYNEN H., 1999: Architecture and Modernity. Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts
- HRŮZA J., 2014: Svět měst. Academia, Praha, 712 s., Kapitola Athénská charta, str. 557-560
- HRŮZA J., 2003: Urbanizmus světových velkoměst I. Díl. Vydavatelství ČVUT, Praha, str. 36, 127–135
- HRŮZA J., ZAJÍC J., 2007: Vývoj urbanizmu II. díl. Vydavatelství ČVUT, Praha, ISBN 978-80-0103-714-0, str. 261–262
- KOSÍK, K., 1997: Předpotopní úvahy. Torst, Praha, str. 77, ISBN 80-7215-036-7
- LEACH N., 2005: Rethinking architecture: A reader in cultural theory. Taylor & Francis e-Library, USA and Canada., ISBN 0-203-97525-1
- NICKEL R., SISKIND A., VINCI J., MILLER W., 2010: The Complete Architecture of Adler & Sullivan, Richard Nickel Committee, Chicago, ISBN-13: 978-0966027327
- PLOS J., 2013: Stavební zákon s komentářem pro praxi. Grada, Praha. 769 s., ISBN 978-80-247-3865-9

- Politehnica University of Timisoara: Functionalism and technology, <http://library.upt.ro/>
- ŠILHÁNKOVÁ V., KOUTNÝ J., ČABLOVÁ M., 2002: Urbanismus a územní plánování, Univerzita Pardubice, Pardubice, IBSN 80-7194-415-7
- ŠVÁCHA R., 1995: Od moderny k funkcionalismu: Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století. 1. vyd., Victoria publishing, Praha, IBSN 80-8560-584-8
- WRIGHT F. L., 1994: Collected Writings Volume 5, 1949-1959. Rizzoli, New York, IBSN: 978-0847818044

Internetové zdroje

- DVOŘÁKOVÁ, N. T., 2014: „Elektrické domy“ online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130141953>, cit. 1.7.2016
- F.L.Gahura, online: https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Lydie_Gahura , cit. 28.1. 2017
- HAVRDA T., KUČA K., 2008: Vývoj sídelní kultury a využívání území, Praha, online: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP_book/kapitoly/a020_v_yvojsidelnistruktury.pdf, cit. 22.9. 2016
- INSTITUT PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: Historické regulační plány, online: <http://www.iprpraha.cz/clanek/146/historicke-regulacni-plany>, cit. 2.8.2016
- L. H. Sullivan, online: https://cs.wikipedia.org/wiki/Harry_Stack_Sullivan, cit. 28.1. 2017
- Historický vývoj názorů na uspořádání komunikační sítě, 2012. Dostupné z: <http://mestskyokruh.info/system-nadrazene-site-komunikaci/historie-nadrazene-komunikacni-site/historicky-vyvoj/>
- SPOLEK CIBULKA, 2012: Územní plán Prahy v roce 1938 a dnes, online: <http://www.cibulky.info/uzemni-plan-prahy-v-roce-1938-a-dnes/>, cit. 2.8. 2016
- Svět měst: Kapitola Athénská charta, Dostupné z: <http://www.academia.cz/svet-mest.html>, cit. 13.9. 2016
- Pražská Baba. Funkcionalistický unikát, který nemá v Evropě obdoby, 2015, online: http://bydleni.idnes.cz/baba-dejvice-praha-0mn-/dum_osobnosti.aspx?c=A150728_162642_dum_osobnosti_web, cit. 21.1. 2017

- Samostatná a přenesená působnost, online:
www.frankbold.org/poradna/kategorie/obce-kraje/rada/samostatna-prenesena-pusobnost, cit. 18.3. 2017
- Územně plánovací podklady, online:
<http://www.ius-wiki.eu/zivotni-prostredi/pfuk/zivotko/zkouska/otazka-a-19>, cit. 18.3. 2017
- Walter Gropiu, online: https://cs.wikipedia.org/wiki/Walter_Gropius, cit. 28.1. 2017

Zákony

- Zákon č. 114/1920, Sb., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, v platném znění
- Zákon č.100/1921, Sb., o stavebním ruchu, v platném znění
- Zákon č. 183/ 2006 Sb., O územním plánování a stavebním řádu
- Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, v platném znění
- Zákon č. 131/2000 Sb. Zákon o hlavním městě Praha

Seznam obrázků

Obr. 1: Ukázky plánů Prahy v přelomových letech 19. století (online), dostupné z <http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP_book/kapitoly/a020_vyvojsideInistruktury.pdf >

Obr. 2: Schématický regulační a zastavovací plán Prahy z roku 1929 (online), dostupné z <<http://www.dotyk.cz/publicistika/po-stoleti-uzemniho-planovani-je-praha-bez-vize-20161006.html> >

Obr. 3: Letecký pohled na osadu Baba v Praze 6 (online), dostupné z <<http://www.prahaneznamy.cz/praha-6/dejvice/baba>>

Obr. 4: Elektrické domy 1930, Praha na Letné Praha 7 (online), dostupné z <<http://www.prahaneznamy.cz/jine-zajimavosti/elektricke-domy> >

Obr. 5: Elektrické podniky hlavního města Prahy 1933, tato stavba se stala milníkem (online), dostupné z <https://stampsy.com/stamp/25216>

Obr. 6: Ženské domovy - postavené ve 30. letech 20. století jako ubytovací zařízení pro svobodné pracující ženy (online), dostupné z < https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDensk%C3%A9_domovy>

Obr. 7: V roce 1931 byla synagoga přestavěna ve funkcionalistickém slohu, autorem přestavby byl architekt Leopold Ehrmann (online), dostupné z < <http://smichov.blog.cz/0807/smichovska-synagoga> >

Obr. 8: Jedna z nejstarších kolonií na Praze 5 – Kolonie Malvazinky (online), dostupné z < <http://www.prahaneznama.cz/praha-5/smichov/kolonie-malvazinky> >

Obr. 9: Původní plán výstavby zahradní čtvrti Barrandov (HAMOUZOVÁ I., 2008: Zahradní město Barrandov Vznik a vývoj pražské čtvrti v meziválečném období Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze Pedagogická fakulta Katedra občanské výchovy a filozofie)